

KAIROS

JENNY ERPENBECK

JENNY ERPENBECK:

Mennä, meni, mennyt (2015, suom. 2019)

Päivien loppu (2012, suom. 2020)

Kairos (2021, suom. 2025)

JENNY ERPENBECK

Kairos

Suomentanut

JUKKA-PEKKA PAJUNEN

TAMMI
HELSINKI

Goethe-Institut on tukenut tämän teoksen kääntämistä.

Sitaatin Bertolt Brechtin laulutekstistä

Balladi Merirosvo-Jennystä on suomentanut Esko Elstelä.

Sitaatin Wolfgang Amadeus Mozartin

Taikahuilu-oopperan libretosta, jonka on kirjoittanut Emanuel Schikaneder, on suomentanut Juhani Koivisto.

Sitaatin Wolfgang Amadeus Mozartin kappaleesta

Requiem on suomentanut Erkki Pullinen.

Sitaatin Friedrich Engelsin teoksesta *Luonnon dialektiikka*

ovat suomentaneet Tuure Lehén ja Timo Koste.

Sitaatin Friedrich Hölderlinin runosta

Hyperionin kohtalolaulu on suomentanut Aale Tynni.

Sitaatin Richard Wagnerin *Tannhäuser*-oopperan

libretosta on suomentanut Ion Mittler.

Ensimmäinen painos

Saksankielinen alkuteos *Kairos* julkaistiin Saksassa 2021.

Copyright © 2021, Jenny Erpenbeck

All rights reserved

Suomenkielinen laitos © Jukka-Pekka Pajunen ja Tammi 2025

Tammi on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä,

Lönnrotinkatu 18 A, 00120 Helsinki.

ISBN 978-952-04-6535-3

Painettu EU:ssa

Tuoteturvallisuuteen liittyvät tiedustelut: tuotevastuu@tammi.fi

PROLOGI

Tuletko hautajaisiin?

Katharina katsahtaa edessään olevaa kahvikuppia eikä sano mitään.

Tuletko hautajaisiin, mies kysyy uudelleen.

Hän sanoo, että sinähän olet vielä kovasti elossa. Mies kysyy kuitenkin kolmannen kerran: Tuletko hautajaisiin?

Tulen, hän sanoo, totta kai tulen sinun hautajaisiisi.

Valitsemani paikan vieressä kasvaa koivu.

Hienoa, hän sanoo.

Neljä kuukautta myöhemmin hän on Pittsburghissa, kun saa kuulla miehen kuolleen.

On hänen syntymäpäivänsä, mutta jo ennen ensimmäisiä Euroopasta tulevia onnitteluja Ludwig soittaa ja sanoo: Isä kuoli tänään.

Katharinan syntymäpäivänä.

Hautajaisten aikaan hän on yhä Pittsburghissa.

Aamuvarhaisella kello viideltä, Berliinin aikaan kymmeneltä, hän nousee ylös täsmällisesti hautajaistoimituksen alkaessa ja asettaa hotellihuoneen pöydälle kynttilän, sytyttää sen ja soittaa miehen muistoksi musiikkia internetistä.

Mozartin d-mollipianokonsertton toisen osan.

Bachin Goldberg-muunnelmien teeman.

Chopinin masurkan As-duurissa. Jokainen musiikkikappale keskeytyy aika ajoin mainosten vuoksi.

Uusi Hyundai. Pankki, joka myöntää talolainaa. Nuhalääke.

Kun hän kuusi viikkoa myöhemmin palaa Pittsburghista Berliiniin, hän näkee tuoreen hiekkakummun ja sen vierellä koivun. Hän on pyytänyt erästä miehen ystävää tuomaan haudalle puolestaan ruusuja, mutta ne on jo korjattu pois. Ystävä kertoo hänelle, millaiset hautajaiset olivat. Niissä soitettiin musiikkia.

Mitä musiikkia? hän kysyy.

Mozartia, Bachia, Chopinia, ystävä sanoo.

Hän nyökkää.

Puoli vuotta myöhemmin, kun ainoastaan hänen aviomiehensä on kotona, joku nainen tuo kaksi suurta pahvilaatikkoa.

Nainen itki, aviomies sanoo, joten annoin hänelle nenäliinan.

Syksyyn asti laatikot odottavat Katharinan työhuoneessa.

Siivoajan saapuessa Katharina siirtää ne sohvalle, ja kun huone on siivottu, taas takaisin lattialle. Kun hänen täytyy pystyttää kirjahylly, laatikot on sysättävä syrjään. Hänen hyllykössään ei ole tilaa kahdelle suurelle pahvilaatikonle. Kellarissa on juuri ollut vesivahinko. Pitäisiköhän hänen vain viedä ne sellaisinaan roskalaatikkoon? Hän avaa päällimmäisen laatikon ja katsoo sisään. Sitten hän taas sulkee sen.

Kairoksella, onnellisen hetken jumalalla, on tarinan mukaan otsallaan yksi ainoa kihara, josta häntä saattaa tarttua kiinni, eikä mistään muualta. Jos jumala joskus kuitenkin siivin varustetuilla jaloillaan lentää ohi, Kairos kääntää näkyviin kallonsa kaljun takaraivon, joka on sileä ja jossa

ei ole mitään mistä tarttua käsillä kiinni. Oliko se onnelinen hetki, kun hän aikoinaan yhdeksäntoistavuotiaana neitokaisena kohtasi Hansin? Eräänä päivänä marraskuun alkupuolella hän istuu lattialle ja alkaa käydä ensimmäisen, sitten toisen laatikon sisältöä läpi paperi paperilta, kansio kansiolta. Käytännössä kyse on raunioista. Vanhimmat merkinnät ovat vuodelta 1986, viimeisimmät vuodelta 1992. Hän löytää kirjeitä ja kirjeiden kopioita, muistiinpanoja, ostoskuitteja, vuosikalentereita, valokuvia ja valokuvanegatiiveja, postikortteja, kollaaseja, joitakin lehtiartikkeleita. Hänen käsilleen varisee murusia Café Kanzlerin paperiin käärityistä sokeripaloista. Sivujen välistä putoaa kuivattujen kasvien lehtiä, sivuihin on kiinnitetty klemmeilla passikuvia, ja tikkuaskissa on hiustuppo.

Myös hänellä on matkalaukullinen kirjeitä, kirjeiden kopioita ja muistoesineitä, enimmäkseen kaikkea sellaista mitä kutsutaan arkistomateriaaliksi. Hänellä on myös päiväkirjoja ja kalentereita. Seuraavana päivänä hän nousee kirjastotikkaille ja ottaa matkalaukun korkeimmalta hyllytasolta. Se on pölyinen sekä päältä että sisältä. Kauan aikaa sitten miehen pahvilaatikoiden ja hänen matkalaukkunsa paperit kävivät keskenään vuoropuhelua. Nyt ne käyvät vuoropuhelua enää ajan kanssa. Sen kaltaisessa matkalaukussa ja sen kaltaisessa laatikossa loppu, alku ja keskikohta ovat huoletta keskenään sikin sokin vuosikymmenten pölyn seassa, siellä ovat huijaukseksi kirjoitetut, totuudeksi ajatellut, vaietut ja kerrotut asiat, kaikki siellä, halusivat tai eivät, tiukasti yhteen taiteltuina, siellä ovat riitasonnut, mykäksi muuttunut viha samoin kuin mykäksi käynyt rakkaus yhdessä, kuoreen suljettuina, yhdessä ja

samassa kansiossa, niin on unohdettu kellastunut ja rypistynyt kuten myös yhä hämärässä tai kirkaassakin muistissa oleva. Vanhoja kansioita kädet pölyisinä selaillessaan Katharinan mieleen nousee, miten hänen isänsä esiintyi aina lasten syntymäpäivillä taikurina. Isä heitti kokonaisen korttipakan ilmaan ja nappasi ympärillä lentelevistä kortteista juuri sen, jonka Katharina tai joku toinen lapsi oli aiemmin painanut mieleensä.

*Mikään ei ole kuin minä ja sinä:
ja ellei meitä kahta olisi,
ei silloin Jumala ole enää Jumala,
ja taivaskin alas putoaisi.*

ANGELUS SILESIVS

ENSIMMÄINEN
LAATIKKO

I/1

Tuona heinäkuun perjantaina nuori nainen ajatteli: Jos se ei kohta tule, minä häivyn.

Tuona heinäkuun perjantaina mies työskenteli koko päivän kahden rivin parissa. Leipänsä eteen joutuu raatamaan enemmän kuin voisi kuvitella, hän ajatteli.

Nainen ajatteli: Siitäs saa.

Mies ajatteli: Eikä tänään suju yhtään sen paremmin.

Nainen: Ehkä äänilevy on jo saapunut.

Mies: Unkarilaisilla varmaan on se Lukács.

Nainen otti käsilaukkunsa ja takkinsa ja lähti ulos.

Mies otti takkinsa ja tupakat.

Nainen ylitti sillan.

Mies kulki pitkin Friedrichstrassea.

Koska linja-autoa ei vielä näkynyt, nainen piipahti antikvariaatissa.

Mies ohitti Französische Strassen.

Nainen osti kirjan. Kirjan hinta oli 12 markkaa.

Ja kun linja-auto saapui, mies nousi siihen.

Nainen maksoi tasarahalla.

Ja juuri kun linja-auton ovet sulkeutuivat, hän astui ulos kaupasta.

Ja kun hän huomasi, että linja-auto odotti vielä, hän alkoi juosta.

Ja linja-autonkuljettaja, sinällään hyvin poikkeuksellisesti, avasi hänelle takaoven.

Ja hän nousi sisään.

Operncafén kohdalla taivas tummui, Kronprinzenpalaisin kohdalla ukkonen alkoi jyristä ja sade vihmoi, kun linja-auto pysähtyi Marx-Engels-Platzilla ja avasi ovet. Muutama ihminen tunki sisään sadetta pakoon. Ja niin nainen, joka oli aluksi seissyt oven tuntumassa, joutui siirtymään keskemmälle.

Ovet sulkeutuivat jälleen, linja-auto jatkoi matkaa, nainen yritti saada jostakin kiinni.

Ja silloin hän näki miehen.

Ja mies näki hänet.

Ulkona oli varsinainen rankkasade, sisällä autoon nousseiden kosteat vaatteet höyrysivät.

Nyt linja-auto pysähtyi Alexilla. Pysäkki oli kuitenkin kaupunkiradan sillan alla.

Linja-autosta poistuttuaan nainen jäi sillan alle odottamaan sateen loppumista.

Myös kaikki muut bussista poistuneet jäivät sillan alle odottamaan sateen loppumista.

Myös mies oli noussut bussista ja jäänyt seisomaan paikallaan.

Ja silloin nainen katsoi miestä toisen kerran.

Ja mies katsoi naista.

Ja koska ilma oli sateen vuoksi viilentynyt, nainen veti takin ylleen.

Hän näki miehen hymyilevän ja hymyili itsekin.

Sitten hän kuitenkin tajusi vetäneensä takin käsilaukunkunsa olkahihnan päälle. Silloin miehen hymy hävetti häntä. Hän riisui takin, laittoi kaiken oikeaan järjestykseen ja jatkoi odottamista.

Sitten sade lakkasi.

Ennen kuin astui pois sillan alta jatkaakseen matkaansa, nainen katsoi miestä kolmannen kerran.

Mies vastasi hänen katseeseensa ja lähti kulkemaan samaan suuntaan.

Muutaman askeleen jälkeen naisen korko juuttui katu-laattojen väliin, ja silloin myös mies hidasti askeliaan. Nainen sai nopeasti vetäistyä kengän irti ja jatkoi matkaansa. Ja mies alkoi taas kulkea samassa tahdissa hänen kanssaan.

Nyt kumpikin hymyili kävellessään, katse maahan suunnattuna.

Sitten he laskeutuivat portaita pitkään alikulkutunneliin ja nousivat taas ylös kadun toisella puolen.

Unkarin kulttuurikeskus sulkeutui iltakuudelta, ja kello oli jo viisi minuuttia yli.

Nainen kääntyi miehen puoleen ja sanoi: On jo kiinni.

Ja mies vastasi hänelle: Mennäänkö kahville?

Ja hän sanoi: Mennään.

Siinä kaikki. Kaikki oli käynyt niin kuin oli määrä käydä.

Tuona heinäkuun 11. päivänä vuonna 1986.

Miten tuosta nuoresta tyyppästä pääsee eroon? Mitä jos joku näkee hänet täällä nuoren neitokaisen seurassa? Kuin-

kakohan vanha tyttö on? Juon kahvin mustana, nainen ajattelee, ja ilman sokeria, sitten mies suhtautuu minuun vakavasti. Jutellaan hetki ja sitten äkkiä pois, mies ajattelee. Mikä tytön nimi on? Katharina. Entä miehen? Hans.

Kymmenen lausetta myöhemmin mies tietää nähneensä naisen jo aiemmin. Vappumielenosoituksessa vuosia sitten nainen oli ollut äitinsä kädestä pitävä kiljuva kakara. Äiti oli Erika Ambach. Nyt nainen puhuu jotain, että ”letti leikattiin”, ja siemailee mustaa kahviaan. Naisen äiti työskenteli niihin aikoihin väitöskirjatutkijana samassa akatemiatalossa, jossa sijaitsi miehen vaimon ensimmäinen tutkimuslaboratorio. Oletteko te naimisissa? Olen joo. Mies muistaa todellakin tytön, eli siis lyhythiuksisen pikkutyttösen, joka lopetti kiljumisen vasta, kun äiti nosti hänet olkapäilleen. Perspektiivin vaihdos vaimensi lapsen huolet. Mies oli painanut tempun mieleensä ja käyttänyt sitä myöhemmin oman poikansa kohdalla. Onko teillä poika. On. Minkä niminen? Ludwig. *Ludewig, Ludewig, siinä vasta poika vallaton*, nainen sanoo ja toivoo, että mies nauraisi. Mies nauraa ja sanoo: Minun lempikohtani on: *Ja sitten huusi: Kuka minut polttikaan? / Ja piti kauhaa kädessään*. Kuvitukseksi mies nostaa kahvilusikan ilmaan. Vielä kymmenen vuotta taaksepäin naisen äiti istui sängyn reunalla ja luki hänelle ”Jörö-Jukkaa”, kunnes hän nukahti. Mies asettaa lusikan takaisin lautaselle ja ottaa savukkeen. Poltatteko te? En. Nainen muistaa leikatun letin, samoin mielenosoituksen ja häpeän joka poltteli koska hän joutui kulkemaan niin kynittyinä väkijoukossa. Mutta hän on unohtanut, että äiti nosti hänet silloin lohdutukseksi olkapäilleen ja kantoi sillä tavoin juhkakatsomon ohii. Erikoista, hän ajattelee, tuossa vieraassa päässä on säilynyt kaikki

nämä vuodet pikkuinen palanen minun elämääni. Ja nyt hän antaa sen minulle takaisin. Ovatko teidän silmänne siniset vai vihreät? Minun täytyy pian mennä, mies sanoo. Näkeekö nainen hänestä, että hän valehtelee, että häntä ei odota sen enempää vaimo kuin poikakaan? Poika on neljäntoista, joten nuoren naisen täytyy varmaankin olla kahdeksantoista tai yhdeksäntoista. Sillä jo vuonna 1970 vaimo siirtyi toiselle laitokselle ja tuli raskaaksi vuosi sen jälkeen. Yhdeksäntoista, nainen sanoo ja laittaa nyt sittenkin palan sokeria mustaan kahviinsa. Mutta hiukset ovat tässä välissä jo kasvaneet. Niinpä, luojan kiitos. Hän näyttää kuusitoista- ja puolivuotiaalta. Korkeintaan. Te varmaan sitten opiskelette jo? Opiskelen latojaksi, olen valtion kustantamossa, haluan sen jälkeen opiskella käyttögrafiikkaa Hällessä. Tehdä siis taidetta. No jaa, mikäli vain läpäisen pääsykokeen. Entä te? Minä kirjoitan. Romaanejako? Niin. Sellaisia oikeita kirjojako, joita on kirjakaupassa? No totta kai, mies sanoo ja ajattelee, että nainen aikoo nyt saman tien kysyä hänen sukunimeään. Hans mikä? nainen sitten kysyykin, ja mies kertoo nimensä, nainen nyökkää, muttei ilmeisesti tunne sitä. Mikään kirjoittamani ei taida olla teitä varten. Mistä te sen tiedätte, nainen sanoo, ja kurottaa nyt kermanekan perään lorauttaakseen kahviinsa vielä kermanakin. Kun miehen ensimmäinen kirja ilmestyi, nainen oli juuri syntynyt. Mies oppi kävelemään Hitlerin aikana. Miksi hänen kaltaisensa tytön pitäisi lukea kirja, joka käsittelee kuolemista ja kuolemaa? Nainen ajattelee, ettei mies usko hänen lukevan lainkaan. Ja mies ajattelee, että häntä pelottaa, koska nuo nuoret silmät näkevät ehkä vain vanhan miehen. Entä mitä teidän äitinne nykyään tekee? On töissä luonnontieteellisessä museossa. Entä teidän isänne?

Ollut viisi vuotta professorina Leipzigissa. Minkä alan? Kulttuurihistorian. Tietty. Esiin nousee myös muita nimiä, naisen vanhempien ystäväpiiriä, hänen omaa ystäväpiiriään ja vielä ystävien vanhempiakin. Mies tuntee kaikki vanhat kuviot, jokaisella on ollut jotain tekemistä jokaisen kanssa, ensin he olivat nuoria, sitten he tekivät ristiin rastiin lapsia, menivät naimisiin ja erosivat, olivat rakastuneita, olivat vihoissa, olivat ystäviä, olivat sotkeutuneet muiden asioihin tai pysyttelivät ulkopuolella. Aina samat ihmiset juhlissa, kapakoissa, näyttelyavajaisissa tai teatterin ensi-illoissa. Niinkin pienessä maassa, josta ei päässyt noin vain pois, kaikki johti väistämättä sisäsiittoisuuteen. Mies istuu nyt siis Erika Ambachin tyttären kanssa kahvilassa. Vastapäisen Palast-hotellin ikkunoista peilautuva aurinko välkähtelee sisään. Ihan kuin New Yorkissa, mies sanoo. Oletteko te käynyt siellä? Olen, työasioissa. Matkustan elokuussa mahdollisesti Kölniin, nainen sanoo, mikäli lupa irtoaa. Länsisukulaisiako? Isoäiti täyttää seitsemänkymmentä. Köln on kammottava paikka, mies sanoo. On siellä sentään Kölnin tuomiokirkko, nainen sanoo, eikä se taatusti ole kammottava. Mitä muka Kölnin tuomiokirkko on verrattuna yhteenkään Kremlin kirkkoon? Minä en ole vielä koskaan käynyt Moskovassa. Jossain vaiheessa kupit ovat tyhjentyneet, samoin pieni vodkalasi, joka on Hansin edessä, hän yrittää saada tarjoilijan huomion puoleensa. Mutta nyt nuori nainen tukee kasvot käsiinsä ja katsoo jälleen miestä. Kasvojen ilme on kovin kirkas. Jalo. Sana joka ei ole enää muodissa. *On päämäärä jalo, siks voiton mä saan.* ”Taikahuilu”, ensimmäinen näytös. Naisen käsivarret näyttävät hyvin sileiltä. Onkohan hän kauttaaltaan samanlainen?

JENNY ERPENBECK (s. 1967) on saksankielisen nykykirjallisuuden johtavia nimiä. Hän on syntynyt Itä-Berliinissä, ja hän on opiskellut kirjansidontaa ja musiikkiteatteria. Kirjailijantyön lisäksi hän on toiselta ammatiltaan oopperaohjaaja. *Mennä, meni, mennyt* -romaanista tunnettu Erpenbeck on voittanut lukuisia saksalaisia ja kansainvälisiä kirjallisuuspalkintoja. Vuonna 2024 Kairos palkittiin kansainvälisellä Booker-palkinnolla.

Haikea, tummasävyinen romaani kerrosta kahden itäsaksalaisen tasapainotonta rakkaussuhdetta ja Saksan historian suuria käännekohtia. Erpenbeck kietoo henkilökohtaiset ja poliittiset rauniot toisiinsa hengästyttävän taidokkaasti.

”Erpenbeckistä huhutaan jo tulevana nobelistina.”

THE NEW YORK TIMES

”Intensiivinen tarina hullusta rakkaudesta voimistuu hiljalleen kuin klassisen musiikin sävellys ikään.”

DEUTSCHLAND RUNDFUNK

Päällys: Laura Lyytinen • Kannen valokuvat: IStockphoto

9 789520 465353

www.tammi.fi

84.2

ISBN 978-952-04-6535-3